

Iedereen kent Newton en Darwin, niemand Bopp en Panini

En dus moet er naast een bètacanon ook een alfacanon komen zodat de buitenwereld het belang van de alfawetenschap beseft

Ontdekkingen van alfa's hebben de wereld radicaal veranderd. Maar een lofzang op de helden der humaniora ontbreekt. De alfastudies missen bezielde vertolkers, stelt **Rens Bod**.

'Alfa's schrijven de geschiedenis, maar bèta's maken de geschiedenis', liet Ronald Plasterk zich eens ontvallen, nog voordat hij minister van Onderwijs werd. Deze uitspraak toont aan hoe onzichtbaar de grote doorbraken in de alfawetenschappen zijn. Panini, Valla, Scaliger, Bopp, Benjamin of Frege zijn niet bekend bij het grote publiek.

Toch hebben hun ontdekkingen en inzichten de wereld veranderd. Neem de ontdekking van Panini uit de vierde eeuw voor Christus dat de grammatica van het Sanskriet bestond uit precieze, formele regels: het heeft niet alleen onze kijk op taal veranderd, maar ook geleid tot de ontwikkeling van computertalen vele eeuwen later.

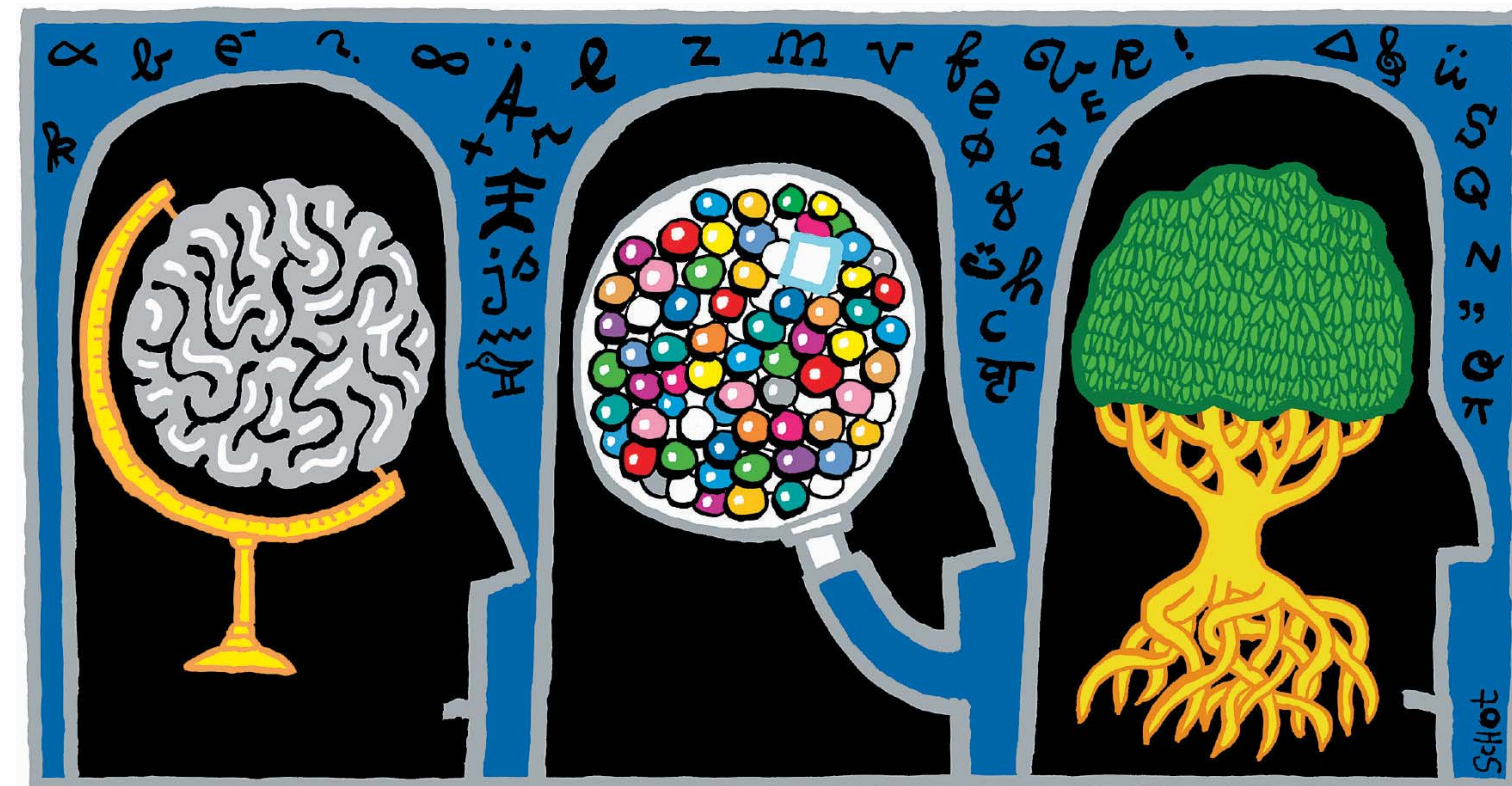
Of neem de muzikale ontdekking door de Pythagoreërs dat harmonische samenklanken overeenkomen met eenvoudige getalsverhoudingen: het heeft geleid tot de dominante wereldvisie die bekend staat als de harmonie der sferen.

Neem de vijftiende-eeuwse filologische ontdekking van Lorenzo Valla dat 'De schenking van Constantijn' een vervalsing was: in eens bleek de pauselijke aanspraak op wereldlijke macht gebaseerd op een verzinsel.

In het zeventiende-eeuwse Leiden ontdekte Joseph Scaliger dat de vroegste Egyptische koningen ouder waren dan de veronderstelde leeftijd van de aarde: het heeft wereldschokkende consequenties gehad voor de plaats van religie in de maatschappij. Een recentere doorbraak is de ontdekking door Franz Bopp dat talen in Europa en Azië via klankverschuivingen aan elkaar verwant zijn en hun oorsprong vinden in het Indo-Europees.

Al deze doorbraken staan op het conto van de alfa- of geesteswetenschappen, de wetenschapsgebieden die zich bezighouden met de producten van de menselijke geest, zoals taalkunde, logica, musicologie, filologie, geschiedwetenschap, kunsttheorie, literatuurwetenschap, theaterwetenschap, enzovoorts.

De lijst met alfadoorbraken is veel langer: Noam Chomsky, Si-

Illustratie Bas van der Schot

monne de Beauvoir, Michel Foucault, Gérard Genette en vele anderen.

Maar wat is de waarde van alfawetenschappelijke ontdekkingen anders dan weer een 'visie' of 'reflectie' op mens en maatschappij? Kennis van de bètawetenschappen zorgt ervoor dat vliegtuigen niet neerstorten en gebouwen blijven staan, en wat hebben we aan alfawetenschappelijke kennis? „De letters? Daar stort geen brug van in”, zei een Amsterdamse taalkunde-hoogleraar in de jaren vijftig van de vorige eeuw. De hoogleraar mag gelijk hebben gehad voor wat betreft het instorten van bruggen, maar er het kabinet-Kok is er wel door ingestort na historisch onderzoek over Srebrnica. En de 'foute' vader van Maxima is ernaar buiten de deur gehouden.

Waarom is er dan nog steeds geen overzichtsgeschiedenis van de alfawetenschappen waarin de helden der humaniora worden bezongen, terwijl er tientallen van zulke overzichten in omloop zijn over de bètawetenschappen? Waarom is er geen alfacanon, maar wel een bèta- en zelfs een gammacanon? Er zijn vijf redenen:

1 Het alfawetenschappelijke veld is gefragmenteerd. De humaniora bestaan uit een groot aantal disciplines, van geschiedwetenschappen tot taalkunde en van musicologie tot literatuurwetenschap. Wie kan al deze vakgebieden, met hun eigen methoden en technieken, geheel overzien? Dit kan slechts aan de hand van alfafabre conferenties, waarvoor de eerste stappen pas recentelijk zijn gezet.

2 Het belang van de alfawetenschappen wordt onderschat. In Nederland worden de humaniora snel beschouwd als een luxe tijdverdrrijf, dat weliswaar leidt tot diepzinnige reflectie maar niet tot bruikbare kennis. Ten onrechte. Alleen al de kennis van vreemde talen is van wezenlijk economisch belang voor een handelsland als Nederland. Gedegen middelbaar onderwijs in vreemde talen staat of valt bij gekwalificeerde docenten. Op dit moment worden de universitaire talenstudies echter uitgekleed tot eenvoudige talencursussen van onacceptabel niveau. De alfastudies zijn nu eenmaal onderwijsintensief, en het wordt tijd dat de alfavakken dezelfde docent/student ratio (het aantal studenten per docent) krijgen als de andere wetenschappen.

3 De toepassingen van de alfawetenschappen worden onderschat. Terwijl inzichten uit de logica, musicologie en taalkunde hebben geleid tot toepassingen zoals automatisch redeneren, muzikale begeleidingssystemen, spraakherkenning en machinaal vertalen. Zo is de computerlinguïstiek een schoolvoorbeeld van toegepaste taalkundige kennis, en wordt aan alle Nederlandse letterenfaculteiten gedoceerd.

4 De meeste alfawetenschappen bestaan bij de gratie van universitaire vakgroepen. Zij op hun beurt bestaan bij de gratie van studenten, want studenten van studenten, want studenten bepalen de grootte van een vakgroep. Hierdoor ontstaat een verlamende competitie om de student, die niet zelden leidt tot een verlaging van het op-

leidingsniveau en consumptief gedrag bij studenten. Studierichtingen met te weinig studenten verdwijnen. De grootte van de eerstegeldstroom zou niet alleen afhankelijk moeten zijn van onderwijsaantallen maar ook van onderzoekskwaliteit.

5 De alfawetenschappen missen bezielde vertolkers. Hoe men ook mag denken over canoniëren, alfawetenschappers mogen zich niet onttrekken aan het creëren van een toegankelijk overzicht van de humaniora als geheel. Wie zijn geschiedenis niet serieus neemt, neemt zichzelf niet serieus. Het valt minister Plasterk niet kwalijk te nemen als hij de helden der humaniora niet paraat heeft wanneer geesteswetenschappers er zelf geen totaaloverzicht van hebben.

Kortom, de alfawetenschappen dienen zowel hun verscheidenheid te koesteren als hun eenheid te propageren. Hun doorbraken en ontdekkingen dienen te worden beschreven in een alfacanon. Maar vooral moeten de alfastudies krijgen waar ze recht op hebben: dezelfde docent-studentratio als bij andere studies.

Rens Bod is verbonden aan het Institute for Logic, Language and Computation van de Universiteit van Amsterdam. Hij is hoogleraar Cognitive Systems aan de Universiteit van St. Andrews.

► Eind oktober vindt aan de UvA de eerste alfafabre conferentie plaats. De discussie op 24 oktober is gratis. Zie www.spui25.nl

Alfahelden: van Bopp tot Joseph Scaliger

Dit zijn een paar helden van de humaniora:

Panini (rond 400 v. Chr.). Indisch taalkundige, ontdekte dat het Sanskriet bestond uit logische regels. Aan Panini danken we de notie van een grammatica als een systeem van een eindig aantal regels waarmee een oneindig aantal zinnen kan worden beschreven. Moderne programmeertalen zijn gebaseerd op Panini's formalisme.

Lorenzo Valla (1407-1457). Italiaans filoloog, grondlegger van de tekstkritiek, weerlegde in 1440 de echtheid van het document Donatio Constantini volgens welke keizer Constantijn in de vierde eeuw het West-Romeinse Rijk zou hebben geschonken aan de paus. De taal en stijl van het document bleken 8ste eeuws. Deze ontdekking is gebruikt door Luther tijdens de Reformatie.

Leon Battista Alberti (1404-1472). Italiaans humanist, beschreef in De Pictura (1435) het lineair perspectief: Een afbeelding van de werkelijkheid is een projectie van lichtstralen op een plat vlak (het schilderij) dat zich bevindt tussen de kijker en het bekeken. Afbeeldingen die het perspectief schenden lijken sindsdien 'verkeerd'.

Joseph Scaliger (1540-1609) Frans historicus, grondlegger van de historische filologie, ontdekte dat de eerste Egyptische dynastie ruim 1300 jaar voor de bijbelse scheppingsdatum lag (4000 v. Chr.). Dit leidde tot brede bijbelkritiek.

Franz Bopp (1791-1867). Duits taalkundige, bracht de Indo-Europese taalfamilie in kaart aan de hand van klankverschuivingswetten van de gebroeders Grimm. De evolutionaire taalverwantschappen zijn een eeuw later bevestigd door genetisch onderzoek van Cavalli-Sforza.

Simone de Beauvoir (1908-1986), Frans filosofe en literatuurwetenschapper, gaf in Le Deuxième Sexe een gedetailleerde analyse over vrouwenonderdrukking, en toonde aan dat de (economische) positie van de vrouw sinds het algemeen kiesrecht van 1919 niet is verbeterd. Legde de basis voor hedendaags feminisme.